

”Europaprojekt 2”

Syftet med FOA:s och Försvarsstabens gemensamma studie ”Europaprojekt 2” har varit att belysa:

- ▶ De kortsiktiga militärpolitiska effekterna av WP:s utfästelser om ensidiga militära styrkereduktioner m m i Europa.
- ▶ Alliansernas operativa handlingsmöjligheter i Centraleuropa vid alternativa, militärpolitiska utvecklingar fram till sekelskiftet.
- ▶ Konsekvenser för Nordeuropa och Sverige av olika militärpolitiska utvecklingar i Europa.

Utifrån en *dynamisk analys* – en analys av alliansernas tänkbara agerande inför och under olika, *hypotetiska* krigsförlopp – har Europaprojekt 2 analyserat de operativa handlingsmöjligheterna med *konventionella* styrkor.

”Fred i vår tid” (?)

Följande artikel utgör valda utdrag ur skriften ”Europaprojekt 2”, dess slutrapport. Skriften har producerats av Försvarsstabens informationsavdelning med författare m m ur såväl Försvarets forskningsanstalt (FOA) som Försvarsstabens (Fst). Utkom hösten -89.

Det kan kanske för många läsare tyckas vara oomöjligt att nu måla upp ”skräckvisioner” med krigshandlingar till och med inom svenskt territorium, nu när den politiska utvecklingen i Östeuropa och Sovjetunionen ibland i våra massmedier mer eller mindre talar sådant språk att det från slutet av 30-talet välbekanta citatet ”fred i vår tid” åter kommit i svang. Erfarenheter talar dock om faran med att upphöja innerliga önskingar till reell sanning.

Tvärtom spår Försvarskommitén osäkerhet i öst. Och konfliktforskare varnar för att krisen i Sovjetunionen är ett hot mot väst. Nordiska experter fruktar därför militär obalans. Sveriges val av försvarspolitik (t ex i nästa års försvarsbeslut, FB 91) påverkar hotbilder i våra grannländer.

Vad som under senare tid successivt vuxit fram av öppenhet och demokrati i Öst, kan över en natt bytas ut mot det gamla hårda systemet. Diktaturer som kräver revansch, politiker som vill ha upprättelse, militärer som vill ha tillbaka ett starkt inflytande, etc.

Kanske är det också så, att även om krigsriskerna i Centraleuropa synes minska betydligt, kan detta förhållande betyda, att riskzonen för konfrontationer bara flyttat en bit – till Norden. Ett än mer

försvagat svenskt försvar skulle paradoxalt nog – mitt uppe i nedrusningsdiskussionerna mellan NATO och WP – kunna leda till att pakterna tvingas stärka sina positioner här i norr. Kan Sverige varken visa upp vilja eller förmåga att hävda sin neutralitet uppstår ett vakuum, som all erfarenhet vet berätta att det förr eller senare fylls ut – d v s pakterna

känner sig tvingade att flytta fram sina positioner. Och då kommer svenskt territorium att kränkas och/eller besättas. Det kostar ju ingenting ...

Det är om sådana tänkbara angreppsfall som denna artikel/denna analys av FOA/Fst handlar. Texten bör alltså ses som en varning och uppmaning till kreativ eftertanke hos alla envar. ■

Red.

Med sikte på
sekelskiftet

Tänkbara angreppsfall mot Sverige

WP:s ensidiga utfästelser sommaren 1989 om truppereduktioner m m innebär, att den operativa förmågan i början av 1990-talet för WP:s förband i Östeuropa avsevärt reduceras. Detta gäller under i övrigt oförändrade förhållanden.

Därmed skulle WP:s förmåga att med relativt kort (ca en vecka) styrkeuppladdning framgångsrikt genomföra ett angrepp mot Väst-europa påtagligt minska. Om WP trots allt övervägde ett angrepp mot NATO, skulle man ställas inför valet att genomföra antingen ett angrepp efter *mycket lång* (flera veckors) styrkeuppladdning eller ett närmast *kupp* angrepp (från fredsgruppering).

Reduktionerna är emellertid *inte* av den omfattningen att de ger

NATO möjlighet att med utsikt till framgång genomföra offensiva operationer mot WP.

I Europaprojekt 2 har också konsekvenserna analyserats av ett eventuellt NATO-svar på WP:s ensidiga truppereduktioner. Ett bortdragande av exempelvis två amerikanska divisioner från Europa skulle resultera i en uttunning av NATO-försvaret, som förtog effekterna av WP-reduktionerna.

● ● För att värdera de militära handlingsmöjligheterna i Centraleuropa vid *sekelskiftet* – i synnerhet de offensiva – har två grundhypoteser om den militärpolitiska utvecklingen under 1990-talet uppställts. Dessa grundar sig på prognoser och bedömningar av bl a den ekonomiska, demogra-

fiska och militärtekniska utvecklingen. Det som framför allt skiljer hypoteserna är de antaganden – ansatser – som gjorts ifråga om den internationella politiska utvecklingen:

- 1) Den ena ansatsen (*hypotes "X"*) innebär att de positiva tendenserna i dagens utveckling, bl a på nedrustningsområdet, fortsätter under 1990-talet och att de fått starkt genomslag vid *sekelskiftet*.
- 2) Den andra ansatsen (*hypotes "Y"*) innebär att de internationella relationerna utvecklas mindre positivt under 1990-talet utan att för den skull leda till ett akut krisklimat i östvästrelationerna. Denna ansats karaktäriseras bl a av en långsammare förhandlingsprocess på nedrustningsområdet.

Utifrån dessa *hypoteser*, som alltså *inte* skall ses som *prognoser*, har bedömningar gjorts av hur rimliga, konventionella styrkestrukturer kan se ut inom allianserna kring år 2000.

Analysen visar, med de antaganden som görs i hypoteserna, att NATO:s *möjligheter* kring *sekelskiftet* att genomföra offensiva markoperationer i Centraleuropa i praktiken är *obelintliga*. Möjligen kunde omfattande inre stridigheter i Östeuropa öppna vissa begränsade handlingsmöjligheter för NATO.

● ● En militärpolitisk utveckling enligt *hypotes "X"* skulle avsevärt minska WP:s möjligheter att genomföra ett angrepp i Centraleuropa – utan en mycket lång och röjande styrkeuppladdning.

Utvecklingen enligt *hypotes "Y"* uppvisar likheter med det tidiga 1980-talets militärpolitiska situation. Jämfört med *hypotes "X"* ligger skillnaderna i högre standard hos den militär materielen och högre beredskap. WP:s möjligheter kring *sekelskiftet* att inleda ett framgångsrikt angrepp med enbart de i Östeuropa grupperade styrkorna är små. WP:s möjligheter till en framgångsrik operation förefaller i *hypotes "Y"* främst knyta sig till angrepp med relativt lång (två veckor eller mer) uppladdning eller mycket kort (några dygn).

I fall med mycket *kort* uppladdning leder – paradoxalt nog – *uttunnningen* av stridskrafter på *båda* sidor till att WP genom en begränsad *snabbförstärkning* synes ha *större möjligheter än i dag* att tidigt skapa styrkeöverlägsenhet. Detta förutsätter dock att WP på 1990-talet strukturerar sina styrkor så, att begränsade men slagkraftiga enheter på några dygn kan transporteras från västra Sovjetunionen till Centraleuropa. Ett sådant angrepp innebär dock stor risktagning eftersom det förutsätter att NATO:s beredskap är låg när angreppet sker.

Det bör framhållas att försvarsstrukturen i båda hypoteserna är sådan att den defensiva förmågan prioriteras. Långt *mindre stabila strukturer*, som *öppnar större offensiva handlingsmöjligheter*, är fullt tänkbara på lägre rustningsnivå än 1980-talets.

Specialstyrkor överrumplar med sabotage & mord.

● ● Som ett led i studien har en analys av Skandinavien och i synnerhet **Sveriges strategiska värde** genomförts. Slutsatsen är, att främst den södra halvan av Sverige har ett betydande *strategiskt* egenvärde som baseringsområde för både flyg och marina stridskrafter. En allians som kunde **utnyttja svenska flygfält** för basering av egna flygstridskrafter skulle vinna mycket stora, kanske **krigsavgörande, fördelar** mot huvudmotståndaren. Enbart utnyttjande av svenskt luftrum skulle även ge stora fördelar. Ju tidigare i ett konfliktförlopp svenskt territorium utnyttjas, desto större kan konsekvenserna bli för den överordnade kraftmätningen.

En militärpolitisk utveckling enligt de uppställda hypoteserna, i synnerhet hypotes "X", skulle kunna minska möjligheterna till framgångsrika offensiva operationer i Centraleuropa. Detta skulle leda till större krisstabilitet och därmed positivt påverka säkerheten i Europa.

Om, till följd av en allvarlig kris, någondera sidan trots allt skulle överväga angrepp, kan dock de beskurna möjligheterna att **tidigt** agera offensivt i Centraleuropa leda till att intresset inledningsvis *i stället riktas mot flankerna*. En tidig framstöt i Skandinavien med begränsade styrkor, t ex för att basera flyg, skulle ge betydande fördelar. Inte minst skulle möjlighe-

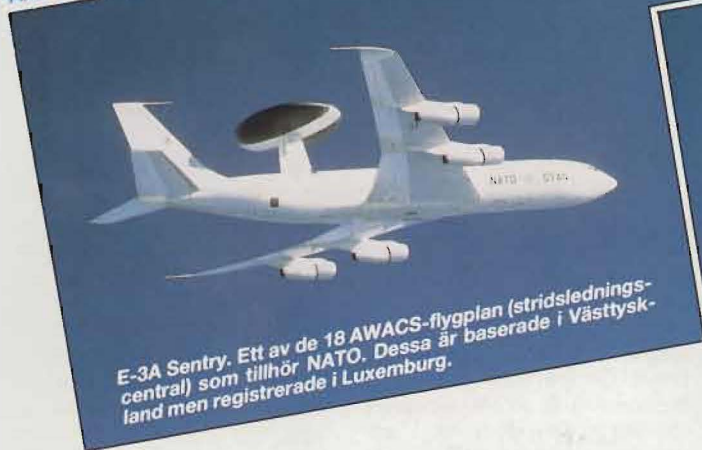
terna öka att genom bekämpning av trupptransporter och försörjningslinjer försvåra motståndarens styrkeuppladdning inför en kraftmätning. Detta skulle vara av särskild betydelse i en situation, där en uttuning av de stående stridskrafterna i Centraleuropa ökat beroendet av förstärkningar utifrån.

● ● Av de analyser som genomförts i Europaprojekt 2 följer, att allianserna kan ha starka motiv att **tidigt kränka eller besätta svenskt territorium**. Det blir därför än viktigare att det svenska försvaret har **sådan beredskap och styrka**, att det inte inbjuder till ett snabbt angrepp med inledningsvis begrän-

sade styrkor. De starka flygoperativa kopplingarna innebär även att det svenska luftförsvaret bör ha kapacitet att **uthålligt bekämpa** kränkningar av svenskt luftrum och förmåga att framgångsrikt bemöta även tekniskt avancerade, flygande vapensystem.

Ett svenskt försvar med sådan förmåga bidrar till att undanröja farhågor om att svenskt territorium eller luftrum skulle kunna utnyttjas av endera militäralliansen. Därmed bidrar det inte bara till stabilitet i Norden utan utgör även ett viktigt direkt bidrag till stabiliteten i Europa. ■

Foto: Flygvapnet

E-3A Sentry. Ett av de 18 AWACS-flygplan (stridsledningscentral) som tillhör NATO. Dessa är baserade i Västtyskland men registrerade i Luxemburg.

Foto: Flygvapnet

Il-76 MAINSTAY är ett sovjetiskt radarspaningsflygplan för luftbevakning och stridsledning. Flygplanet är en utveckling av transportflygplanet Il-76 CANDID och har försetts med en rotodom för spaningsradarn på ovansidan av flygkroppen. Har också en mångfald antenner runt om på flygkroppen. I fenans nedre framkant finns ett kylflödesintag.

Handlingsmöjligheter mot Skandinavien

I det följande knyts – i ett sekelskiftesperspektiv – den tidigare analysen av operativa handlingsmöjligheter i Centraleuropa samman med den nordiska situationen.

Som en utgångspunkt för analysen av de nordiska förhållandena har ett försök gjorts att i samma tidsperspektiv belysa Nordens, och särskilt Sveriges, strategiska *instrumentella* värde, d v s det värde som utnyttjande av svenskt landterritorium och luftrum skulle kunna ha i ett europeiskt krig.

En utgångspunkt har härvid varit resultaten från Europaprojekt 1, vilka visade att de viktigaste operativa kopplingarna mellan Centraleuropa och nordiskt/svenskt område, inom ramen för ett europeiskt krig, främst gäller **flygkriget**.

En annan utgångspunkt har varit 1984 års försvarskommittés bedömning att Sverige kan "tidigt bli inblandat i maktblockens överväganden vid konflikter". Kommittén pekar på att maktblocken kan ha intresse av **svenskt territorium** inte bara som genomgångsområde utan även som **genväg** vid flygoperationer, som **basområde** för flygstridskrafter och för framskjutna **luftbevakning**.

Givetvis finns starka operativa kopp-

lingar mellan sjökriget på Atlanten och Skandinavien. Det har av tidsskäl inte varit möjligt att i Europaprojekt 2 göra en prövning av dessa kopplingar. Frågan om *Sveriges värde som genomgångsområde* vid markoperationer har utförligt diskuterats i andra sammanhang och har inte behandlats av FOA i denna studie.

Sveriges strategiska värde

För att få ett mått på Nordens och i synnerhet Sveriges instrumentella, strategiska värde har ett försök gjorts att belysa hur endera alliansens besittning eller utnyttjande av svenskt territorium skulle kunna påverka de operativa handlingsmöjligheterna mot den andra alliansen, främst vad avser det centraleuropeiska området.

För att renodla analysen har ett antal *experiment* genomförts. Förutsättningen för experimenten är att *Sverige saknar* försvar och att svenskt territorium därför kan utnyttjas utan kostnad för en angripare. Trots uppenbart orimliga förutsättningar kan den typ av resonemang som här genomförs bidra till att klargöra det svenska territoriets strategiska värde.

Vidare redovisas endast de *operativa fördelar* respektive allians skulle få genom att i olika omfattning besätta eller utnyttja svenskt territorium/luftrum. Dessa förde-

lar kan självfallet spegelvändas till att presentera den andra sidans operativa nackdelar.

● ● Två avgörande faktorer är självfallet *i vilken utsträckning* och *när* i ett kris/krigsförlopp hela eller delar av svenskt territorium skulle utnyttjas. Experimenten bygger därför på att graden av utnyttjande och tidsfaktorn varierar. Experimenten redovisas i tidsföljd:

- 1) Det **första** experimentet innebär att endera alliansen *besätter* svenska flygfält före ett krigsutbrott mellan allianserna.
- 2) Det **andra** experimentet innebär att endera alliansen *besätter* svenska flygfält *i samband med* ett krigsutbrott mellan allianserna.
- 3) Det **tredje** experimentet innebär att endera alliansen *kränker* svenskt luftrum *vid krig* mellan blocken.

Svenska flygfält besätts före krigsutbrott

Det **första** experimentet förutsätter att endera alliansen utnyttjar de svenska flygfälten i syd- och mellan-sverige *innan* en konflikt mellan allianserna lett till öppet krig.

Foto: Flygvapnet

Ovan: Västtysk Tornado utrustat med extratankar och en spaningskapsel (med IR line scanner) centralt hängd.

Ovan: Fencer D – den modernaste attackversionen av Su-24. Här med extratankar.

Tv: Fencer C, spaningsversionen av Su-24. Här utrustad med två spaningskapslar; en centralt, en på höger vinge.

Foto: Flygvapnet

En allians förutsätts alltså ha tillgång till svenska flygfält och ha byggt upp basresurser för att i stor skala kunna genomföra insatser mot huvudmotståndaren. Det bör erinras om, att det skulle ta åtskilliga veckor att bygga upp ett fungerande basystem. För att få ut full luftoperativ effekt av baserna krävs att dessa disponeras en månad eller mer före krigsutbrott. Ju kortare uppbyggnadstiden är, desto lägre blir effekten.

►► **Sett ur NATO:s synvinkel** skulle ett antal dramatiska förbättringar av de operativa handlingsmöjligheterna uppstå, om man kunde besätta svenska flygfält enligt experimentets förutsättningar. NATO skulle på en gång bli mindre sårbart och få nya flygoperativa handlingsmöjligheter.

NATO skulle kunna sprida ut sina flygresurser från ett mycket begränsat antal flygbaser i Västeuropa. WP skulle därigenom få ytterst svårt att "hålla nere" NATO:s flyg genom flygbasbekämpning. Basystemet skulle upphöra att vara en flaskhals för flygförstärkningar från USA.

Från baser i Sverige skulle NATO-flyg kunna angripa viktiga mål långt in på WP:s territorium, t ex de vid en WP-offensiv i Europa nödvändiga transportvägarna genom Polen. NATO skulle från en spridd basering kunna anfälla koncentriskt in på djupet med större företagsfrekvens. Man skulle därtill kunna sätta in flera flygplanstyper, t ex F-16, som eljest inte har tillräckliga prestanda att nå dessa mål. Även möjligheterna att jaktskydda attackföretag och leda dessa från flygburna ledningscentraler, typ AWACS, skulle förbättras.

NATO:s framskjutna skydd för flygbaserna i Norge och Danmark skulle stärkas. Vidare skulle svenskt luftrum kunna utnyttjas för att mer skyddat kunna lufttanka NATO-flyg från mer avlägsna baser för vidare insatser mot västra Sovjetunionen och norra Centraleuropa.

Det samlade resultatet skulle bli en dramatisk effekthöjning av NATO:s främst offensiva flyginsatser. NATO skulle kunna slå så hårt mot WPs flygstyrkor och förbindelselinjer, att möjligheterna för NATO att avvärja en WP-offensiv i Centraleuropa, vore mycket goda.

►► **Sett ur WP:s synvinkel** skulle tillgång till svenska flygfält likaledes ha dramatiska, ehuru något annorlunda, effekter.

Defensivt vore den största fördelen för WP att kunna basera fram jakt, stridsledning och luftvärn samt uppträda med AWACS-liknande flygplan (typ Il-76 Mainstay) i svenskt luftrum. Detta skulle avsevärt öka effekten hos WP:s luftförsvaret mot såväl flyg som kryssningsrobotar. Möjligheterna att luftförsvara Sovjetunionen och Östeuropa samt transportlinjerna däremellan skulle därvid radikalt förbättras.

Offensivt skulle utnyttjandet av svenska flygfält för WP innebära att man kunde hålla NATO:s baser i Norge och Danmark ur stridbart skick och slå sönder den militära infrastrukturen. Norges försvarssituation skulle bli mycket svår. I den danska riktningen skulle tillgång till flygplatser i Sverige väsentligt underlätta WP:s markoperationer på norra delen av centralfronten.

Därtill kommer att NATO, utan användbara baser i Norge, skulle ha mycket svårt att genomföra större marina operationer i Nordatlanten, både för försvar av atlantförbindelserna och i operationer i Norska havet. WP skulle – med flygshotet från Norge undanröjt – bättre kunna ge flygstöd åt sina sjöstridskrafter i Norska havet och nordöstra Atlanten.

Ytterligare en viktig offensiv möjlighet för WP skulle öppna sig genom att flyg baserat i Sverige kunde bekämpa NATO:s ytfartyg, beväpnade med konventionella kryssningsrobotar, i Skagerak och Nord-sjön. Räckvidderna för konventionella kryssningsrobotar är så begränsade, att dessa avskjutningsplatser i Sveriges när-område är de enda möjliga, om robotarna skall kunna riktas mot djupet av WP:s territorium.

Tillgång till svenska flygfält skulle även göra det möjligt för WP att anfälla från flera riktningar mot Nordsjö-hamnarna och Storbritannien. NATO:s luftförvarssituation skulle därmed bli betydligt mer utsatt och tidigare skyddade bakre basområden skulle hotas. Den för WP avgörande inledande offensiva flygoperationen skulle underlättas väsentligt.

Besättande av svenska flygfält vid krigsutbrott

Det **andra** experimentet innebär att endera alliansen besätter och utnyttjar svenskt territorium/luftrum i samband med krigsutbrott i Europa. I experimentet belyses de operativa effekterna under de första veckorna, innan en mer permanent basering kunnat genomföras. Pågår kriget längre, närmar sig effekterna av Experiment 2 successivt de som ovan beskrivits i Experiment 1.

►► **Sett ur NATO:s synvinkel** skulle man sannolikt inom en vecka kunna T-basera flyg – mellanlanda för tankning och laddning – på svenska flygfält. Luft-tankning skulle kunna ske skyddat över svenskt territorium. Anflygning från hangarfartyg eller från fullt utrustade NATO-baser i Norge skulle kunna ske på bränsleekonomisk höjd över svenskt territorium. NATO:s behov att penetrera luftförsvarszonen i Centraleuropa skulle minska och WP:s luftförsvaret splittras. NATO:s offensiva möjligheter skulle förbättras avsevärt, om än inte lika dramatiskt som i Experiment 1.

Av stor defensiv betydelse är även att NATO skulle kunna operera mer framskjutet med AWACS-plan och tung patrulljakt, vilket skulle öka möjligheterna att skydda flygbaserna i Norge och Danmark.

►► **Sett ur WP:s synvinkel** skulle tillgång till svenskt territorium och svenskt luftrum innebära, att man kunde nå mål man annars skulle ha mycket stora svårigheter att bekämpa, t ex i mellersta Norge. Flygföretag från baser i Sovjetunionen mot NATO-baser i främst Norge, men även i Danmark, skulle kunna genomföras med den från taktisk och bränsleekonomisk synpunkt mest lämpliga flygprofilen. Stridseffekten skulle därmed bli större.

WP:s luftförvarssituation skulle omedelbart förbättras, bl a genom ökade möjligheter att operera mer framskjutet med stridsledningsflygplan. Efterhand som basresurser byggdes upp, skulle jaktflyg efter någon vecka kunna börja baseras i Sverige tillsammans med luftförvarsrobotar. Efter några veckor skulle WP genom att basera flyg i Sverige i praktiken kunna stänga NATO-baserna i Norge och Danmark och därmed uppnå effekter som ovan skisserats i Experiment 1.

En allians kränker svenskt luftrum

Det **tredje** experimentet innebär att svenskt luftrum, men inte landterritorium, utnyttjas i ett krig mellan blocken.

För båda allianserna gäller att omfattande utnyttjande av svenskt luftrum i ett tidigt skede av ett krig skulle kunna ge stora operativa effekter vid särskilt viktiga ►

operationer. Ett tänkbart exempel kan vara ett massivt WP-angrepp med tungt attackflyg för att *hindra den amerikanska marinkårsbrigaden* att landa i Norge. På motsvarande sätt kunde ett massivt NATO-angrepp via svenskt luftrum mot den sk *spårväxlingszonen* vid den polsk-sovjetiska gränsen kunna få stor betydelse för de centraleuropeiska operationerna. Exemplet skulle kunna göras fler.

Den allians som har störst behov av offensiva flyginsatser har således mest att vinna på att kränka svenskt luftrum. Som en konsekvens av detta har den andra alliansen behov av att sätta in luftförsvarsflyg med lång räckvidd över svenskt område. För ett bättre täckande luftförsvar krävs dock att svenskt territorium besätts och utnyttjas som basområde.

Marin basering

I princip samma experiment som gjorts ifråga om flygstridskrafter kan göras ifråga om basering av ytfartyg och ubåtar.

Klart är att den allians som bemäktigar sig skyddade områden i svenska skärgårdar för att basera sina marina stridskrafter i Östersjön skulle få en avgjord fördel. Särskilt NATO har en dålig bassituation i Östersjön, men även WP:s baser har relativt utsatt läge. Även marina operationer i anslutning till östersjöutloppen torde underlättas om svenska skärgårdar kunde utnyttjas.

NATO skulle kunna ha stor fördel av att basera fartyg med konventionella kryssningsrobotar – som har betydligt kortare

Sovjets bombflygplan Tu-16 Blackjack.

räckvidd än de kärnvapenbärande – i svenska skärgårdar både på väst- och ostkusten. WP skulle på motsvarande sätt kunna ha fördel av att basera fartyg med såväl kärnvapenbärande som konventionella kryssningsrobotar i skydd av Östersjöns skärgårdar.

Slutsatser – Sveriges strategiska värde

Svenskt territorium uppfattades länge i sig självt inte ha något större instrumentellt strategiskt värde. Värdet skulle främst bestå i att svenskt territorium vore intressant som genommarsch- och genomflygningsområde.

1984 års försvarskommitté pekade emellertid, mot bakgrund av den tekniska utvecklingen, på Sveriges potentiella värde bl a som **basområde för flygstridskrafter**. Europaprojekt 1 påvisade särskilt den starka luftoperativa kopplingen mellan Skandinavien och Centraleuropa.

Den analys som förts vidare i Europaprojekt 2 visar, att skilda militärpolitiska framtider i Europa förstärker dessa bedömningar. Främst *utnyttjande av flygfält i södra och mellersta Sverige*, om än endast för tillfällig basering, skulle på ett genomgripande sätt **påverka ett krigsförlopp** i Centraleuropa och rimligen även sjökriget på Atlanten.

Ju tidigare i ett konfliktförlopp svenskt territorium utnyttjas, desto mer omvälvande kan konsekvenserna bli för den överordnade kraftmätningen. Men även i längre konfliktförlopp, tex om en offensiv i Centraleuropa kör fast, kan konsekvenserna bli betydande.

Om man ser till de luftoperativa kopplingarna till Centraleuropa framgår, att den **södra halvan av Sverige** är och förblir långt mer strategiskt betydelsefull än den norra. Härtill kommer att förutsättningarna för marin basering talar för att *södra och mellersta Sverige* har stor strategisk betydelse. Norra Sveriges strategiska betydelse i ett nordatlantiskt perspektiv har inte studerats närmare inom ramen för FOA:s studie.

Häri torde ligga en starkt avhållande effekt mot angrepp *enbart* mot norra Sverige, om inte angräparen också tror sig om att snabbt kunna kontrollera större delen av Sverige eller på annat sätt förhindra huvudmotståndaren att utnyttja flygbaserna i söder.

Konsekvenserna för Sverige och svenskt försvar

Mot bakgrund av värderingen av de operativa handlingsmöjligheterna i Centraleuropa vid sekelskiftet enligt hypoteserna "Y" och "X" (se den inledande sammanfattningen) samt analysen av Skandinavien och Sveriges instrumentella strategiska värde har en vidare analys gjorts av möjliga konsekvenser för svenskt vidkommande. Värderingen visar, att allianserna bör ha starka strategiska motiv för att förhindra motparten att få tillgång till nordiskt och svenskt territorium/luftrum och att de kan ha motiv att själv söka vinna kontroll däröver.

Analysen medger alltså slutsatser om *möjliga motiv* för kränkningar av eller angrepp mot svenskt territorium. I analysen har dock *inte* hittills berörts den förmodade inkräktarens *kostnader*, i resurser, för-

Stora bilden t v: Sovjets medeltunga bombflygplan Tu-26 Backfire B (här uppvaktad av norsk F-16) avses bl a sättas in mot NATO:s hangarfartyg i Nordatlanten. – Infällda bilden: NATO:s bombflygplan B-1, som skall bekämpa baserna på Kola-halvön, måste få lufttankningshjälp.

Med transportflyg, svärfarkoster m m kan WP snabbt och överraskande nå vårt territorium.

luster, tid m m, för att tilltvinga sig tillgång till svenskt territorium/lufttrum. Det svenska totalförsvarets struktur, och därav sammanhängande styrka, i olika faser av en konflikt mellan blocken torde emellertid vara ett av de viktigaste instrumenten att i fred, kris och krig påverka alliansernas kalkyler härvidlag. Analysen av tänkbara motiv för angrepp/kränkning mot Sverige ger även utrymme för slutsatser om krav som bör ställas på utformningen av det svenska försvaret.

● ● De militära strukturer som återfinns i FOA:s hypotes "Y" respektive "X" framtvingar även vid sekelskiftet stora, med stor sannolikhet röjande, förberedelser hos den allians som skulle söka genomföra en stort upplagd gräns- eller kustinvasion i Norden. Detta skulle ge den andra alliansen tid att bygga upp sina styrkor i området och även ge Sverige möjlighet att mobilisera. De i hypoteserna ansatta förtroende- och säkerhetsskapande åtgärderna torde ge en förstärkt signaleffekt i händelse av en militär uppladdning i Nordens närområde.

Därför finns starka motiv för den part som överväger ett angrepp mot Sverige att planera och genomföra angreppet på ett sätt som inte tidigt röjer avsikten. Om Sverige reagerar sent eller otillräckligt, skulle angriparen därigenom kunna undgå att möta stridskrafter som genom mobilisering kan utveckla full styrka. Fördelarna med denna typ av angrepp är särskilt stora, om det svenska försvaret genom sin struktur och utbildningsstatus har uppenbara svagheter i initial beredskap.

Det är tveksamt huruvida ett WP-angrepp mot Sverige skulle kunna genomföras samtidigt eller omedelbart före ett

snabbförstärkt WP-angrepp i Centraleuropa – den typ av angrepp som visat sig vara mest fördelaktigt för WP. Båda operationerna skulle konkurrera om knappa resurser i form av tungt attackflyg, luftförliga förband och hi tech-förband. Ett samtidigt WP-anfall mot Sverige med begränsade styrkor skulle dock kunna genomföras, om man var beredd att ta stora risker. För ett sådant anfall skulle kunna användas bl a specialförband som inte är lämpade för strid i Centraleuropa, t ex amfibieförband och fallskärmsförband. Därtill skulle också mekaniserade förband i Sveriges närområde kunna utnyttjas, förband som genom sin beväpning eller gruppering är svåra att använda i ett snabbt, överraskande angrepp i Centraleuropa.

Ett angrepp på Sverige från WP:s sida skulle, om det ägde rum före ett angrepp i Centraleuropa, antingen det lyckades eller ej, säkerligen leda till att NATO förstärkte sitt försvar. Därmed skulle möjligheterna att senare genomföra ett snabbförstärkt angrepp i Centraleuropa spolie-ras.

● ● Om en styrkeuppladdning påbörjats inom båda allianserna, men inga fiendligheter ännu utbrutit, skulle ett snabbförstärkt anfall i Centraleuropa knappast vara genomförbart. I ett sådant läge skulle WP genom ett inledande, överraskande anfall mot Skandinavien kunna nå flera samverkande syften. För det första skulle angreppet kunna bidra till att vilseleda NATO om WP:s operativa mål. För det andra skulle företaget dra till sig NATO-resurser som annars kunde ha satts in i Centraleuropa. För det tredje skulle WP, om angreppet lyckades, avse-

vårt förbättra sin strategiska position i Europa. En sådan operation skulle ha uppenbara paralleller med kuppen mot Norge den 9 april 1940.

Vid ett sådant strategiskt överfall mot Sverige och Skandinavien skulle förutom sabotageförband bl a moderna luftburna styrkor och hi tech-förband vara lämpliga att sätta in. För att nå tillräcklig operationssäkerhet måste dock mer reguljära styrkor snabbt sättas in för att fullfölja operationen, vilken inledningsvis borde kraftsamlas mot södra och mellersta Sverige för att snabbt säkra flygbassystemet där och söka åstadkomma en militär och politisk kollaps. En nödvändig förutsättning för en sådan operation är att Sverige inte mobiliserat. Ett angrepp mot ett mobiliserat och förberett svenskt försvar skulle kräva betydligt större styrkor, vilket i hög grad skulle minska angreppets lönsamhet.

● ● Om ett snabbförstärkt angrepp mot Centraleuropa (av typ enligt hypotes "Y") skulle genomföras men operationerna köra fast, skulle WP kunna ställas inför valet att antingen sätta in sin andra strategiska echelon mot Centraleuropa för att operativt fullfölja angreppet mot Västeuropa eller sätta in den i någon annan riktning. Om t ex ett NATO-hot om upp-trappning till kärnvapenkrig uppfattades som reellt, skulle ett angrepp i den skandinaviska riktningen av WP kunna bedömas vara ett sätt att förbättra WP:s strategiska situation utan lika stor risk för kärnvapenkrig.

I den militärpolitiska situation som antas i hypotes "X" måste de operativa möjligheterna i Centraleuropa betraktas som mycket låsta för båda parter – i själva verket antas en utveckling ägt rum under lång tid, då parterna avskiktligt och ömsesidigt sökt begränsa den militära handlingsfriheten. I varje fall gäller detta operationer som inte föregås av långvarig och därför röjande uppladdning.

Skulle öppna fiendligheter bryta ut i Europa, trots de antaganden som gjort i hypotes "X", är det sannolikt att resurserna som kunde sättas in i Norden vore ytterst knappa. Dock finns uppenbara risker att kränkningar av svenskt lufttrum skulle hota, bl a till följd av de begränsningar ifråga om tungt attackflyg som antagits. De fåtagliga tunga attackplan som tilläts i hypotes "X" skulle utgöra knappa resurser och känsligheten för förluster därför vara stor. Allianserna skulle därför säkerligen sträva efter att välja anflygningsvägar för attackflyget som nedbringade förlustrisken till ett absolut minimum. Dessutom skulle nedskärningarna av den konventionella stridskrafterna i Europa kunna leda till att sjöbaserat flyg, liksom konventionellt laddade kryssningsrobotar, bli relativt sett viktigare: dessa system kan i hög grad beröra det nordiska området.

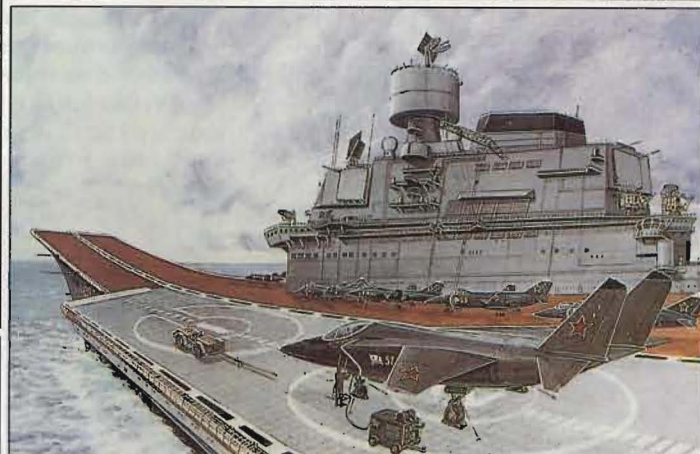
En eventuell framtida europeisk kris kan mycket väl bli avsevärt utdragen innan större militära förberedelser påbörjas ▶

eller krigshandlingar utbryter. Underrättseläget i en sådan utdragen krissituation skulle med all säkerhet vara ytterst svårtolkat. Man kan tänka sig att huvudaktörerna i det längsta skulle dra sig för att öppet bryta mot gällande säkerhets- och förtroendeskapande bestämmelser, vilket skulle skapa en bild av relativt normal militär verksamhet, trots krisen. Parterna skulle i ett sådant läge kunna tänkas överväga ett *inledande, snabbt flankangrepp* för att söka uppnå ett bättre strategiskt läge i den förväntade, avgörande kraftmät-

Foto: Flygvapnet.

Fotofångad över Östersjön: Sovjets Su-27 Flanker B med jaktrobotbeväpning: Ytterst AA-11 Archer, innanför AA-10B Alamo (IR-rb) + centralt AA-10C Alamo (rr-rb).

Fartygsbaserat flyg blir vanligare, även för Sovjetunionen. Med de nya hangarfartygen Baku och Tbilisi har Sovjets styrkeposition flyttats framåt, bl a i Nordatlanten. Såväl Mig-29 som Su-27 (med nosvinge) flygprovas från Tbilisi. Och på Baku kommer nya Yak-41.

"Europaprojekt 2" blev offentlig 1989

Dvan: Svensk J 35F Draken identifierar USAF:s signalspaningsflygplan RC-135U (här med hjälm mål på nosen).

Foto: Flygvapnet.

T v: Sovjets nya jaktflygplan Su-27 Flanker B här med 2 övningsjäktrobotar AA-11 "Archer" fotograferad ur en annorlunda luftvinkel.

Foto: Flygvapnet.

ningen. Förutom mer traditionella krav som ställs på svenskt totalförsvaret bör detta därför ha sådan struktur och styrka, att en tillräcklig militär gard kan upprätthållas under lång tid och i svårtolkade krissituationer.

Med tanke på de operativa fördelar som utnyttjande av svenskt luftrum skulle innebära, är det av vikt att luftförsvaret är täckande i den meningen att omfattande kränkningar kan mötas. Vidare är det väsentligt, att inget enskilt tekniskt, särskilt avancerat flygande vapensystem kan uppfattas ha helt fri passage. Det strategiska värdet av svenskt territorium/luftrum är så stort, att maktblocken kan vara beredda att acceptera betydande förluster till följd av svensk motverkan och sätta in även sina mest kvalificerade vapensystem. Vårt svenska luftförsvaret måste kunna verka även mot dessa vapensystem, såväl i neutralitet som i krig.

● ● Ett visavi närområdet starkt svenskt försvaret spelar en viktig roll för stabiliteten i Norden. De militäroperativa sambanden mellan Norden och Centraleuropa,

liksom mellan Norden och Nordatlanten, har uppmärksammats i ökande grad.

Den av FOA genomförda analysen styrker, att utnyttjande av svenskt territorium/luftrum skulle vara av mycket stort, potentiellt avgörande värde för militärblocken vid ett eventuellt framtida europeiskt krig.

Av detta följer att ett svenskt försvaret med sådan kapacitet att det undanröjer farhågor eller förväntningar om att endera

sidan i en konflikt skulle kunna utnyttja svenskt territorium och luftrum – inte bara är ett bidrag till stabiliteten i Norden utan även ett **viktigt direkt bidrag till stabiliteten i Europa** som helhet.

Inte minst gäller detta i perspektivet mot *sekskiftet*. Till synes paradoxalt kan en utveckling i Europa som präglas av fortgående framsteg vad gäller rustningskontroll och rustningsbegränsningar leda till, att den militära handlingsfriheten i Centraleuropa blir så beskuren att *flankoperationer* kan framstå som strategiskt och operativt gynnsamma, om blockmotsättningarna skulle skärpas. De operativa handlingsmöjligheterna i sådana fall är direkt beroende av det svenska försvarets styrka, beredskap och sammansättning. Synen på möjligheten att genomföra sådana operationer påverkar inte bara krisstabiliteten utan även den nordiska och den europeiska stabiliteten **redan i fred.** ■

Västtysk Tornado med extratank och motmedelskapslar.

Foto: Flygvapnet.

